

LEVENDBARENDE HAGEDIS

Zootoca vivipara

(foto Jelger Herder / Buiten-beeld)

S75

Beschermingsstatus

Rode lijstcategorieën

Beschermingsstatus

Habitatrichtlijnsoort

Vogelrichtlijnsoort

Belangrijke leefgebieden

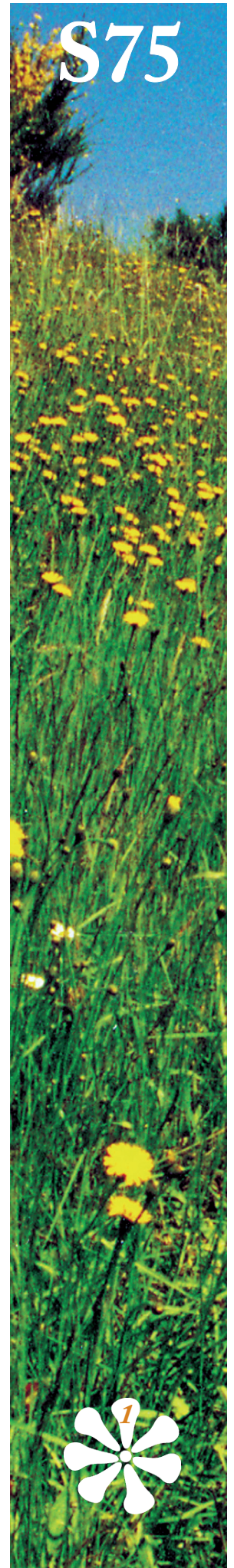
Korte soortbeschrijving

Soortkenmerken

De Levendbarende hagedis is een kleine hagedis (4-7 cm) met een wat afgeplat lichaam, een kleine ronde kop en korte poten. De vrouwtjes zijn iets groter dan de mannetjes, maar de mannetjes hebben een veel grotere kop, langere achterpoten en een langere staart. De staart is doorgaans 1,5 tot 2 keer zo lang als het lichaam. Rug en flanken zijn bruin tot grijsbruin gekleurd en vertonen soms een groene of bronskleurige glans. De flanken zijn donkerder dan de rug. Op de grens van rug en flank loopt een wittige of gelige lijn of een reeks vlekjes. Midden op de rug loopt een gelijkaardige donkere streep. Donkere en/of lichte vlekjes zijn ook op rug en flanken aanwezig. De buik is bij de mannetjes donkergeel tot oranje-rood en vertoont veel zwarte vlekjes; bij de vrouwtjes is hij geelwit of bleek oranje met enkele kleine donkere vlekjes. Jonge dieren zijn meestal zeer donker bronskleurig bruin.

Ecologie

Het dier is actief van eind maart tot in oktober, afhankelijk van het weer. Daarna gaan ze in winterslaap. Ze overwinteren tussen plantenwortels, in verlaten holen van andere dieren of onder boomstronken en dergelijke meer. De mannetjes verschijnen in het voorjaar eerder dan de vrouwtjes. De voortplantingsactiviteit vindt plaats in april en mei. Deze soort is eierlevendbarend; dit wil zeggen dat de eieren in het lichaam van de

moeder worden bevrucht en uitgebroed. De draagtijd is ongeveer 10 weken, waardoor de meeste jongen tussen eind juli en begin augustus geboren worden. De hagedissen voeden zich met allerlei ongewervelden, waaronder veel spinnen en insecten.

Biotoopvereisten

Het voorkeursbiotoop van de Levendbarende hagedis zijn vochtige tot droge heiden waarin Pijpenstrootje en verspreid opslag van Berk en/of Grove den aanwezig is. Het beste habitat vindt de soort in oude, droge, structuurrijke heide waarin al enkele voorlopers van het bosstadium voorkomen. Toch is het ook een vochtminnende soort die daarom ook wordt aangetroffen op venoevers en langs lijnvormige wateren. De Levendbarende hagedis is voorts ook te vinden in lijnvormige landschapselementen zoals bosranden, wegen en brandgangen in bossen, wegbermen, spoorwegtaluds, dijken, hagen, houtwallen en holle wegen.

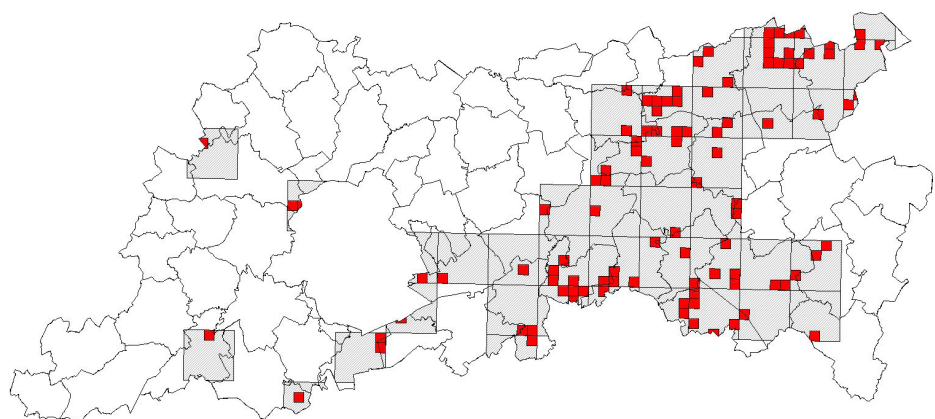
Populatie-uitwisseling en natuurverbindingen

In de meeste gevallen komen Levendbarende hagedissen voor onder vorm van deelpopulaties die onderling verbonden zijn. Hierbij zijn vooral zonbeschenen verbindingsstroken van belang. Minder dan één procent van de populatie overbrugt een afstand van meer dan 250 m. Recenter onderzoek toont aan dat de dieren niet in staat zijn om een afstand groter dan 500 m te overbruggen.

Voorkomen in de provincie Vlaams-Brabant

Regionale verspreiding

Hoewel de Levendbarende hagedis in alle Vlaamse provincies wordt aangetroffen, is de verspreiding gefragmenteerd. Een eerste belangrijke Vlaams-Brabantse concentratie is aanwezig in en nabij het Rodebos en het Meerdaalwoud. De belangrijkste biotopen zijn er bosranden, kapvlaktes, heiderelicten en spoorwegbermen. Een tweede groep locaties ligt in Droog-Haspengouw, waar de hagedissen vooral worden waargenomen in holle wegen, langs spoorwegbermen en in verlaten groeves. Een derde groep vindplaatsen valt in het Hageland, waar hagedissen worden gezien op de flanken van de getuigenheuvels en de aangrenzende valleien evenals - in mindere mate - in vochtige ruigten in de Demervallei. Daarnaast zijn er verspreid kleinere geïsoleerde vindplaatsen te vinden onder meer in Leuven, Lubbeek, Bierbeek, Kampenhout en Zemst. Ten noorden van de Demervallei bevinden zich enkele locaties die aansluiten op de Antwerpse populaties.

Knel- en aandachtspunten

- Belangrijke oorzaken voor de achteruitgang waren de ontginning van heiden en hoogvenen en de bebossingen met naaldhout. Door intensivering van het grondgebruik verdwenen of verruigden ook allerlei voedselarme overhoekjes en ook akkerranden, wegbermen en braakliggende terreinen hebben aan waarde ingeboet. Inmiddels zijn daar habitatversnippering en verdroging bijgekomen terwijl een verdergaande eutrofiëring en het stopzetten van een veelzijdig vegetatiebeheer leidt tot een versnelde vegetatiesuccessie die resulteert in

verbossing en verruiging.

- Intensieve begrazing, grootschalig plaggen of het rigoureus maaien van vegetaties kan desastreus zijn voor de Levendbarende hagedis.

Overzicht maatregelen

H5.5. Ecologisch maaibeheer van bermen

H6.3. Kap van bos

H6.10. Extensieve begrazing

S75.1. Kleinschalig vegetatiebeheer

S75.2. Bouw van hibernacula

S75.3. Open plekken

Landschaps- en habitatgerichte maatregelen

H5.5. Ecologisch maaibeheer van bermen

Een kleinschalig beheer van brede bermen, oevers en taluds ten behoeve van de Levendbarende hagedis dient een open vegetatiestructuur na te streven die zowel in de breedte als in de hoogte varieert (zie verder maatregel S75.1. Kleinschalig vegetatiebeheer).

H6.3. Kap van bos

Het verbossen en dichtgroeien van geschikte habitats moet vermeden worden. Er wordt m.a.w. gestreefd naar een open vegetatiestructuur waarvan bomen en struiken weliswaar deel uitmaken maar slechts een beperkt aandeel innemen (< 20%) ten voordele van lage(re) vegetaties van heide, bremstruweel en polvormende grassen. De Levendbarende hagedis heeft een duidelijke voorkeur voor (lage) struiken en jonge bomen. Vooral ijl groeiende struiksoorten zoals Brem worden hoog gewaardeerd. Bij geïsoleerd groeiende bomen worden berken verkozen boven dennen, die op hun beurt de voorkeur hebben boven eiken. De reden is dat gras- en heidevegetatie bij Berk tot tegen de stamvoet groeit, terwijl dit bij Grove den minder en bij Eik al helemaal niet het geval is.

H6.10. Extensieve begrazing

Een extensieve begrazing kan bijdragen tot het openhouden van vegetaties. Een (te) intensieve begrazing moet echter vermeden worden, omdat het gunstige microklimaat, waarvan de soort afhankelijk is, daardoor verstoord wordt.

Soortgerichte maatregelen

S75.1. Kleinschalig vegetatiebeheer

De Levendbarende hagedis is gebaat bij een kleinschalig en mozaïekvormig vegetatiebeheer. Dit beheer richt zich op het behoud en herstel van structuurrijke vegetaties waarin grassen, struiken en bomen aanwezig zijn, maar die tegelijk veel open, zonnige en beschutte plekken bevatten. Dergelijke vegetatieontwikkeling kan d.m.v. van een alternerend (uit)kap- en maaibeheer bestendigd dan wel geïnitieerd worden. Ook kleine terreinstructuren die als schuilplaats kunnen dienen zoals dood hout, wortelstronken, houthopen en stenen maken er deel van uit. Vooral lijnvormige landschapselementen, waartoe ook de randen van bossen mogen gerekend worden, komen voor habitatontwikkeling in aanmerking. De inspanningen richten zich vooreerst op de zuidelijk georiënteerde delen.

Foto: Een kleinschalig vegetatiebeheer dat gericht is op het verkrijgen en behouden van een open vegetatiestructuur komt het best tegemoet aan de habitatvereisten van de Levendbarende hagedis. (foto Econnection)

S75

S75.2. Bouw van hibernacula

Een hibernaculum is een overwinteringsplek die bestaat uit een hoop van ongeveer 1,5 m hoog en 3 m doormeter en die wordt opgetrokken uit verschillende lagen stenen, oud houtmateriaal, compost, bladafval/houtsnippers en zand/turf. Hierop bestaan tal van varianten. Op droge plekken kunnen ze ook in de bodem worden aangelegd.

S75.3. Open plekken

In grotere bos- en heidegebieden is de aanwezigheid van open, zonnige plekken – al dan niet van tijdelijke aard – gunstig voor de Levendbarende hagedis. De voorkeur gaat naar een verscheidenheid van meerdere kleine open plekken per ha (tot 0,3 ha maar 0,1 ha is optimaal). Kleinschalige kappingen in het kader van bosexploitatie kunnen worden aangegrepen om de open bosplekken te creëren, maar het is goed om daarnaast ook enkele plekken permanent open te houden. Hetzelfde resultaat kan ook in heideterreinen met een kleinschalige maai- en plagbeheer worden bereikt.

Financierings- en ondersteuningmogelijkheden**Algemeen**

- Ondersteuning gemeentelijk natuurbeleid
- Subsidie voor de aankoop van natuurgebieden
- Landschapsteam

Soortgericht

- Bijzonder natuurbeschermingsproject

Habitatgericht

- Beheerovereenkomst perceelsrandenbeheer
- Beheerovereenkomst aanplanten en onderhouden van houtige kleine landschapselementen
- Beheerovereenkomst onderhouden van bestaande houtige kleine landschapselementen
- Beheerovereenkomst soortenrijke graslanden en akkers
- Beheerovereenkomst soortenbescherming: weidevogels (dieren zijn hier ook gebaat mee wegens extensiever beheer van graslanden)

Lopende initiatieven

geen

Opvolgings- en evaluatiemogelijkheden**Zichtwaarneming**

Afhankelijk van het weer zijn Levendbarende hagedissen te zien van maart tot begin oktober. De beste tijd valt evenwel tussen half april en eind mei, omdat in deze periode de voortplanting plaatsvindt en de dieren dus heel actief zijn. Jonge dieren zijn vanaf eind juli aan te treffen en blijven soms tot in oktober actief.

Referenties & verdere informatie

Publicaties

- Aldus N., Parmenter J. & Showler D. (2005) Creating hibernacula for common lizards *Lacerta vivipara*, The Ham, Suffolk, England. ConservationEvidence.com, Case 180.
- Anoniem (2007). De levendbarende hagedis (*Lacerta vivipara*) in Westmalse Heyde (Onderzoekperiode 2004-2005-2006). 70 p.
- Bijkerk J. & Brochard C.J.E. (2007). Ecologisch onderzoek naar de aanwezigheid van Adder, Hazelworm en Levendbarende hagedis op en rond een recreatieterrein nabij Norg, gemeente Noordenveld. Rapport 2007-108, Bureau Koeman en Bijkerk, Haren. 24 p.
- Cappelle J. (2001). Een onderzoek naar recente veranderingen in de verspreiding van de hepetofauna in deelgebieden van Vlaanderen. Scriptie Faculteit van de Wetenschappen, vakgroep Biologie, Universiteit Gent, 111 p.
- Geraeds RPG. (2006). De Levendbarende hagedis langs de Vloedgraaf. Overleven in voedselrijke en structuurarme vegetaties. Natuurhistorisch Maandblad. 95(7):166-72.
- Honingh N-J. (2008). Actieplan Levendbarende hagedis op de dijken van Schouwen-Duiveland. Stichting Landschapsbeheer Zeeland. 32 p.
- Smit G.F.J. & Zuiderwijk A. (2003). Handleiding voor het monitoren van reptielen in Nederland. Ravon. 48 p.
- Stebbings R. (2000). Reptile hibernacula - providing a winter refuge. Enact, English Nature (England), 8, 2, 4-7.
- Strijbosch H. (1995) Population structure and displacements in *Lacerta vivipara*. Scientia Herpetologica p. 232-236.
- Stumpel A.H.P. (2004). Reptiles and amphibians as targets for nature management. Alterra-Wageningen. 212 p.
- van Strien A, Zuiderwijk A, Janssen I, Daemen B, Straver M. (2007). Adder en Levendbarende hagedis hebben last van versnippering en verdroging. De Levende Natuur. 108(2):44-8.
- van Uchelen E. (2006). Praktisch natuurbeheer: amfibieën en reptielen. KNNV Uitgeverij Utrecht. 151 p.

Websites

- www.warf.nl
- www.waarnemingen.be
- www.ravon.nl
- www.hylawerkgroep.be

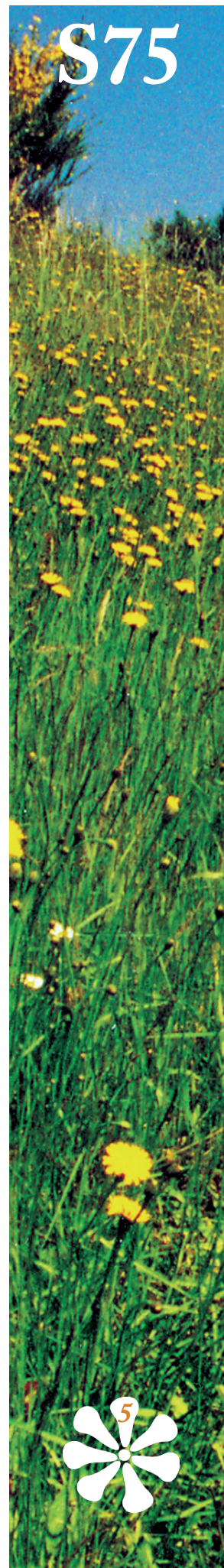
Folders

geen

Advies

- Hyla - amfibieën- en reptielenwerkgroep Natuurpunt

S75

S75

